

Cuprins

<i>Prefață</i>	15
Introducere	19

1

SISTEMELE INTERNAȚIONALE, ISTORIA LUMII ȘI TEORIA RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

Capitolul 1. Sistemele, istoria, teoria și studiul relațiilor internaționale	35
1. Concepția insuficient dezvoltată a sistemului internațional	36
Prezentismul	36
Anistoricismul	37
Eurocentrismul	38
Anarhofilia	39
Statocentrismul	39
Alternativa	40
2. Istoriografia relațiilor internaționale	40
Sistemele și teoria în relațiile internaționale americane	42
Sistemele, istoria și Școala engleză	46
3. Istoria lumii	48
4. De ce preferăm eticheta de „sisteme internaționale” ?	50
5. Concluzii	51
Capitolul 2. Concepții concurente asupra sistemului internațional	52
1. Singer și concepția behavioristă asupra sistemului internațional	53
2. Waltz și concepția neorealistă asupra sistemului internațional	56
3. Wendt și concepția constructivistă asupra sistemului internațional	58
4. Pluralismul teoretic și concepția asupra sistemului internațional	60
5. Concluzii	64
Capitolul 3. Gândirea sistemică în istoria lumii	66
1. Istoria științifică și filosofică a lumii	66
Istoria filosofică a lumii	66
Istoria științifică a lumii	67

2. Abordări divergente ale istoriei lumii	69
Relațiile internaționale și istoria lumii	69
Sociologia istorică și istoria lumii	71
Geopolitica și istoria lumii	74
Civilizațiile și istoria lumii	77
Economia și istoria lumii	79
3. Concluzii	84
Capitolul 4. Instrumentele teoretice	85
1. Nivelele de analiză	85
2. Sectoarele de analiză	89
3. Sursele de explicație	94
Procesul	95
Capacitatea de interacțiune	96
Structura	100
4. Concluzii	105
Capitolul 5. Stabilirea criteriilor pentru sistemele internaționale	106
1. Probleme de definire de ordin primar	106
Interacțiunea	107
Modelul	112
Dimensiunea	114
2. Probleme de definire de ordin secundar	116
Tipurile de unități	117
Sistemele construite mecanic <i>versus</i> sistemele construite social	119
Structurarea	123
3. Folosirea setului de instrumente: teoria se împletește cu istoria	124

SISTEMELE ÎN ISTORIA LUMII PREINTERNAȚIONALE

Introducere	129
Capitolul 6. Originile sistemelor preinternaționale	133
1. Interesul teoretic pentru sistemul preinternațional	133
2. Unitățile	134
3. Capacitatea de interacțiune	137
4. Procesul	141
5. Structura	147
6. Concluzii	150
Capitolul 7. Tranziția de la sistemele preinternaționale la sistemele internaționale	151
1. Unitățile	154
Triburile sedentare	154
Șeferiile	156
2. Capacitatea de interacțiune	159
3. Procesul	160

Triburile sedentare	161
<i>Procesele politico-militare</i>	162
<i>Procesele economice</i>	164
<i>Procesele societale</i>	165
Șeferiile	167
<i>Procesul politico-militar</i>	167
<i>Procesul economic</i>	168
<i>Procesul societal</i>	170
4. Structura	172
Concluzie	175

APARIȚIA ȘI INTERCONECTAREA MULTIPLELOR SISTEME
 INTERNAȚIONALE ÎN LUMEA ANTICĂ ȘI CLASICĂ

Introducere	181
Capitolul 8. Noile unități: orașele-state, imperiile și barbarii	
ca actori principali ai lumii antice și clasice	185
1. Orașele-state și imperiile	185
Orașele-state	191
Imperiile	193
2. Triburile nomade și imperiile lor	200
Triburile nomade	200
Imperiile nomade	202
3. Concluzii	205
Capitolul 9. Capacitatea de interacțiune în sistemele internaționale antice	
și clasice	207
1. Tehnologiile fizice de transport și comunicare	209
2. Tehnologiile sociale de transport și comunicare	216
Multilingvismul și <i>lingua franca</i>	217
Scrierile	218
Religiile	219
Diplomația	225
Banii și cambiile	227
Diasporele comerciale	228
3. Concluzii	230
Capitolul 10. Procesul în sistemele internaționale antice și clasice	231
1. Procesul politico-militar	232
2. Procesul economic	234
3. Procesul societal	238
4. Procesul ambiental	240
5. Concluzii	241

Capitolul 11. Structura în sistemele internaționale antice și clasice	242
1. Structura politico-militară	242
2. Structura economică	247
3. Structura societală	249
4. Concluzii	252
Concluzie	253

INSTITUIREA ȘI EVOLUȚIA UNUI SISTEM INTERNAȚIONAL GLOBAL

Introducere	257
Capitolul 12. Unitățile în sistemul internațional modern	259
1. Introducere	259
2. Europa și apariția statului modern	262
3. Evoluția statului modern	266
4. Răspândirea statului modern și declinul tipurilor mai vechi de unități	271
5. Dezvoltarea unităților non-statale	280
Firmele	281
Organizațiile internaționale nonguvernamentale	286
6. Concluzii	289
Capitolul 13. Capacitatea de interacțiune în sistemul internațional modern	290
1. Introducere	290
2. Tehnologiile fizice	290
Prima revoluție maritimă	293
Cea de-a doua revoluție maritimă	294
Revoluția pe uscat	295
Revoluția în aer	298
Revoluția în comunicații	300
3. Tehnologiile sociale	302
4. Concluzii	309
Capitolul 14. Procesul în sistemul internațional modern	313
1. Introducere	313
2. Procesul politico-militar	315
3. Procesul economic	319
4. Procesul societal	329
5. Procesul ambiental	337
6. Concluzii	340
Capitolul 15. Structura în sistemul internațional modern	342
1. Introducere	342
2. Structura politico-militară	343
3. Structura economică	346
4. Structura societală	349
5. Concluzii	353
Concluzie	356

SPECULAȚII, PRESUPUNERI, REFLECȚII

Introducere	361
Capitolul 16. Perspectiva unui sistem internațional postmodern ?	362
1. Introducere	362
2. Dimensiunea	363
3. Capacitatea de interacțiune	364
4. Procesul	366
5. Unitățile	371
6. Structura	374
7. Concluzii	380
Capitolul 17. Ce ne spune istoria lumii despre teoria relațiilor internaționale	382
1. Sistemul internațional	382
Intensitatea interacțiunii	383
Aranjarea geometrică a unităților	384
Dimensiunea sistemului relativ la mediul geografic	384
Tipul de interacțiune	385
Intervalul de timp în care este observat sistemul	386
Natura unității sau a unităților dominante	387
2. Unitățile	388
3. Capacitatea de interacțiune	391
4. Procesul	392
5. Structura	395
6. Concluzii	398
Capitolul 18. Ce ne spune teoria relațiilor internaționale despre istoria lumii	399
1. Periodizarea și istoria lumii	400
2. Periodizarea și teoria relațiilor internaționale	402
3. Abordările concurente ale periodizării istoriei lumii	405
De unde să începem? Momente de răscruce din preistorie	408
Înțelegerea momentului de răscruce din anul 3500 î.Hr.	410
Momentele de răscruce secundare din epoca antică și clasică	411
Dezbaterea asupra delimitării dintre epoca antică și clasică și cea modernă	414
Momentele de răscruce secundare din epoca modernă	415
4. Sumarul cronologiei istoriei lumii derivat din cadrul nostru	418
Capitolul 19. Reflecții	419
1. Istoria lumii și sistemele internaționale	419
2. Sistemele internaționale slabe și puternice	421
3. Un sfârșit și un început	426
<i>Glosar</i>	429
<i>Bibliografie</i>	433
<i>Index</i>	459

LISTA FIGURILOR

5.1. Sisteme internaționale liniare și multiordonate	113
5.2. Modelul euroasiatic : mai multe sisteme internaționale întregi integrate într-un sistem internațional economic	116
6.1. Modelul de structură hexagonală al sistemelor de cete de vânători-culegători	139
7.1. Declinul unităților la scară mică	157
7.2. Ierarhia așezărilor	158
7.3. Diversitatea lingvistică	161
8.1. Modelul diferențierii funcționale în cadrul imperiilor lui Watson	196
8.2. Structura „internațională” a imperiilor	197
12.1. Sistemul feudal : multiplele suveranități suprapuse	261
12.2. Evoluția guvernării în statul modern	270
12.3. Forma de bază a sistemului internațional westfalic de state	279
16.1. Forma de bază a sistemului internațional postmodern	380
18.1. Sistemele internaționale și sistemele preinternaționale în istoria lumii	403
18.2. Periodizarea comparativă : momente primare de răscruce în istoria lumii	407

LISTA HĂRȚILOR

5.1. Sistemul internațional liniar din regiunea Mediteranei, secolulul al IV-lea î.Hr.	115
6.1. Migrațiile preistorice	142
6.2. Rețelele de schimb de pe cuprinsul Australiei	146
7.1. Insulele care participă la ceremonialul kula	166
8.1. Răspândirea civilizației : 3000 î.Hr., 1500 î.Hr., 1 d.Hr., 1500 d.Hr.	186
8.2. Orașele din câmpia sumeriană	190
8.3. Extinderea imperiilor din Orientul Mijlociu	198
9.1. Drumul Mătăsii	208
9.2. Originea și răspândirea celor patru religii mondiale majore	221
9.3. Distribuția mondială a religiilor majore	222
10.1. Comerțul, imperiul și barbarii în Eurasia secolului al IV-lea d.Hr.	236
12.1. Expansiunea imperială în secolul al XVI-lea	273
12.2. Expansiunea imperială în secolul al XVII-lea	274
12.3. Expansiunea imperială în secolul al XVIII-lea	275
12.4. Puterile imperiale în 1914	276
13.1. Frontierele calului/armei în America de Nord în 1675	296
13.2. Frontierele calului/armei în America de Nord, 1790	297
13.3. Rețeaua companiei Perruzzi, 1335	306
13.4. Principalele magistrale pentru telecomunicații ale lumii	311
14.1. Migrațiile voluntare globale : 1500-1814	334
14.2. Migrațiile globale : 1500-1814	335
14.3. Migrațiile nonvoluntare globale : 1500-1900	336

LISTA TABELELOR

4.1. Nivelele și sectoarele în sistemul internațional	94
6.1. Variația distanței dintre cetele învecinate	136

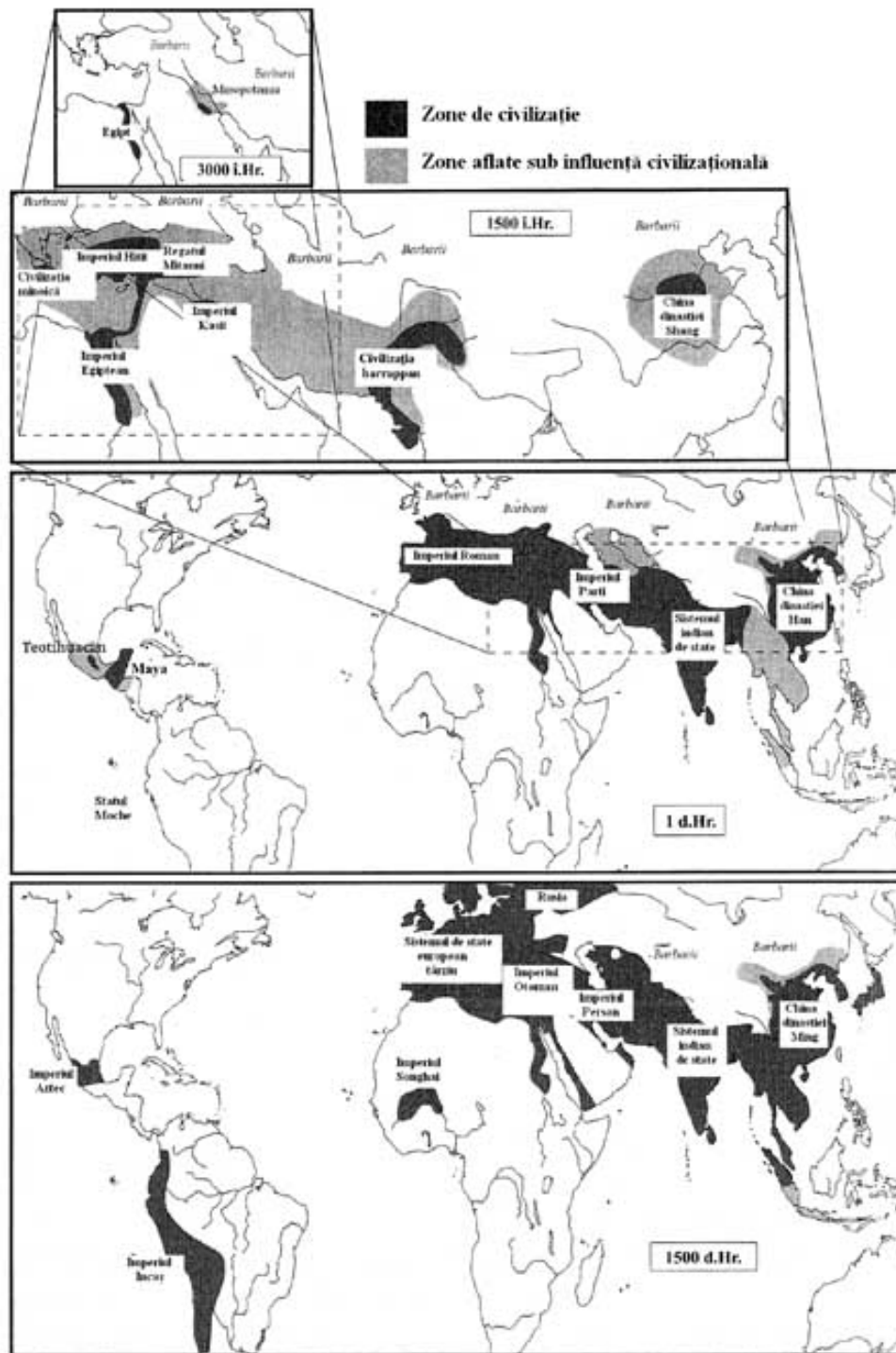
Capitolul 8

Noile unități: orașele-state, imperiile și barbarii ca actori principali ai lumii antice și clasice

Acest capitol analizează principalele unități ale sistemelor internaționale antice și clasice. Ele se găsesc în centrul și la periferia civilizațiilor lumii care s-au extins neîntrerupt, pe parcursul celor cinci milenii, examinate în partea a III-a (vezi harta 8.1). Apariția noilor tipuri de unități, mai mari și mai complexe decât cetele de vânători-culegători, triburile și șeferiile care au dominat sistemele preinternaționale, constituie unul dintre cei doi factori principali care diferențiază epoca antică și clasică de ceea ce a existat înainte. Aceste unități erau capabile să genereze o structură intern/extern, ceea ce nu se poate spune și despre unitățile sistemelor preinternaționale. Prima secțiune analizează istoriile înlănțuite ale orașelor-state și imperiilor, unitățile din centrul lumii antice și clasice. Secțiunea a doua examinează ceea ce s-a întâmplat cu triburile și imperiile nomade care s-au format ulterior, la periferia nou apărutelor sisteme internaționale din Afro-Eurasia. După cum vom arăta în capitolele ulterioare, existența acestor unități foarte mobile nu numai că a reprezentat o amenințare comună pentru statele sedentare din Eurasia, dar a contribuit totodată la unificarea lor într-un mod specific, neîntâlnit în cele două Americi, unde nu s-au format triburi și imperii nomade.

1. Orașele-state și imperiile

Unul dintre principalii factori ai apariției sistemelor internaționale a fost dezvoltarea unor noi tipuri de unități, care aveau o natură politico-militară mai specifică decât triburile de vânători-culegători, satele și micile orașe neolitice care le-au precedat. Triburile erau perfect capabile să se ocupe de problemele organizaționale asociate începuturilor agriculturii. Dar într-una dintre cele mai importante etape din dezvoltarea socială a omenirii, relațiile de rudenie au fost în cele din urmă depășite printr-un

Notă: Hărțile reprezintă patru imagini temporale ce arată răspândirea civilizației pretutindeni pe glob pe parcursul unei perioade de 5.000 de ani. Inițial, se formează punți de civilizație în arena globală a sistemelor preinternaționale. Dar civilizațiile și sistemele internaționale asociate lor s-au extins continuu pe seama sistemelor preinternaționale.

Harta 8.1. Răspândirea civilizației : 3000 î.Hr., 1500 î.Hr., 1 d.Hr., 1500 d.Hr.

proces de urbanizare. Odată cu aceasta, modul descentralizat de organizare socio-politică bazat pe rudenie care dominase istoria umanității a făcut loc unei forme mai centralizate, și anume statul.

După cum remarcă McNeill (1991, pp. 30-31), „rudenia, cea mai veche structură a societății umane, a ajuns să fie suplimentată și apoi înlocuită de un nou principiu al coeziunii sociale: simpla apropiere”. Odată cu apariția orașelor-state, tot mai mulți oameni au ajuns să trăiască în proximitate, identificându-se atât cu orașul în care locuiau, cât și cu grupul cu care erau înrudiți. Rudenia a rămas un principiu puternic la multe nivele ale societății, îndeosebi în practicile ereditare ale majorității elitelor conducătoare și în ceea ce privește importanța legăturilor de sânge cu negustorii care organizau comerțul pe distanțe lungi, dar nu mai stabilea limitele dimensiunii și complexității generale a organizării sociopolitice.

Urbanizarea a dat naștere marilor orașe, care, la rândul lor, au dus la apariția orașelor-state și imperiilor. Acestea erau mai mari, mai concentrate și mai diferențiate decât orice alt tip de unitate care le-a precedat. Structurile lor interne (în special instrumentele diferite de guvernare), comportamentul lor (mai ales preocuparea pentru securitate și putere), precum și modul de a relaționa atât una cu alta, cât și cu popoarele tribale (îndeosebi recurgerea la război și diplomație) le identifică în mod clar drept tipuri incipiente de stat. Tilly (1990, pp. 1-2) definește statele drept „organizații ce exercită coerciție, dar care sunt diferite de gospodării și grupurile de rudenie și care, din unele puncte de vedere, beneficiază de o prioritate clară asupra tuturor celorlalte organizații din interiorul unor teritorii însemnate”. Statele urmăresc, în general, autonomia politică (adică dreptul la autogovernare) și, de obicei, sunt capabile și dispuse să intre în război pentru a obține sau a apăra acest țel. Apariția orașelor-state și a imperiilor ca primele tipuri de stat se corelează cu primele sisteme internaționale. După cum vom demonstra mai târziu (capitolul 12), apariția unor noi tipuri de stat, cu atribute interne și externe diferite, este asociată cu transformările majore din natura sistemelor internaționale.

Istoria Sumerului relatează cum au apărut primele orașe-state și cum au generat primele imperii.

Sumerul

Apariția, în Sumer, a primului sistem internațional întreg prezintă multe dintre elementele care au marcat emergența sistemelor internaționale ulterioare la distanțe atât de mari precum China și Mezoamerica. Sumerul se găsea în sudul Mesopotamiei, între Tigru și Eufrat, și cuprindea regiunea sudică a Sumerului, care avea propria limbă, și cea accadiană din nord, o regiune vorbitoare de limbă semită (Roaf, 1990, p. 82). Puterea politică s-a deplasat de la sud spre nord în mileniiile al IV-lea și al III-lea î.Hr., iar până în anul 1800 î.Hr., limba sumeriană devenise deja o limbă moartă. Însă termenul *sumerian* este acum folosit pentru a descrie întreaga regiune și civilizația asociată ei (Crawford, 1991, pp. 11-20) (vezi harta 8.2).

Agricultura a apărut în această regiune în preajma anului 4000 î.Hr., dar era dificilă, întrucât, deși pământul era fertil, precipitațiile erau puține. Inițial, agricultorii lucrau pe malurile râurilor, dar odată cu dezvoltarea sistemelor de irigații, cultivarea pământului s-a extins, permițând expansiunea populației. Odată cu ea, comunitățile agricole au devenit

dependente de menținerea unor sisteme de irigații și alimentare din ce în ce mai complexe. Dacă nu se produceau inundațiile anuale sau erau distruse îndiguirile, producția era perturbată, iar în acest caz rezervele de hrană depindeau de stocurile existente. Până în anul 3000 î.Hr., de când datează prima atestare scrisă, este clar că se înființaseră deja de mult timp rețele complexe de irigații și sisteme de depozitare. Structuri sociale și diviziuni ale muncii mult mai elaborate s-au dezvoltat în tandem cu expansiunea populației și sarcina din ce în ce mai complexă de a menține rezerva de hrană. Managementul centralizat al producției de hrană nu a fost singura trăsătură distinctivă a sumerienilor. De timpuriu, ei au înființat centre religioase care ofereau un punct central pentru pelerinaje. Sumerienii dădeau mai multă importanță zeilor decât alte popoare ale vremii. O posibilă explicație este dependența sumerienilor de irigații și vulnerabilitatea lor excesivă față de capriciile naturii, precum inundațiile și seceta, care se considera că erau controlate de zei (Roberts, 1993, pp. 42-43). Dar mitologia sumeriană a stabilit o legătură mult mai directă cu zeii. Potrivit acestei mitologii, omenirea a fost creată pentru a servi nevoilor zeilor, eșecul atrăgând pedepse cumplite: oamenii erau efectiv sclavii zeilor (Maisels, 1993). Ei produceau hrană pentru zei și le construiau temple din ce în ce mai generoase. Preoții conduceau templele, iar meșteșugarii le construiau și le înfrumusețau. Evoluțiile culturale de acest tip au fost posibile numai atunci când surplusul agricol era suficient de mare.

Comunitățile care s-au dezvoltat în Sumer erau diferite de alte sate neolitice. În locul câmpurilor mici, cultivate de fermieri, pământul irigat de sumerieni era împărțit în zone vaste, care erau stăpânite de zei și administrate de preoți. Agricultorii trăiau în așezări concentrate în jurul templului, care reprezenta gospodăria pământescă a zeului orașului. Teritoriul nu mai era reglementat prin rudenie, ci prin instituții centralizate, amplasate în oraș. Crone (1980, p. 60) susține că ar trebui să identificăm apariția orașului-stat în această etapă. Deși preoții erau responsabili de gestionarea multor aspecte ale orașului-stat și în particular a sistemului de irigații, exista totodată și o structură politică separată, care inițial era puternic egalitaristă. Luarea deciziilor politice se desfășura în cadrul unei adunări alcătuite din toți bărbații orașului (Roberts, 1993, p. 45).

Statele-orașe emergente înființate de sumerieni au rămas instituții foarte instabile și nesigure. Dezastrele naturale reprezentau o amenințare constantă la adresa rezervei de hrană. Dar pe măsură ce avuția obținută din surplusul agricol și comerț a început să se acumuleze în orașele-state, ele au devenit și mai vulnerabile în fața atacurilor păstorilor nomazi de la sud și vest, în timp ce membrii triburilor montane de la nord și est au ajuns să le privească ca pe surse bogate de câștig (Roaf, 199, pp. 108, 117). A existat, de asemenea, un conflict din ce în ce mai mare între orașele învecinate, care adesea se găseau destul de aproape unul de altul. De exemplu, Umma se afla la numai 30 km de Girșu, un oraș din cadrul orașului-stat Lagaș. Mărturiile scrise ne arată că au existat lupte permanente pentru pământul care le separa (Roaf, 1990, p. 82). În anul 3000 î.Hr., existau în jur de 30 de orașe mari în Sumer, iar războiul interurban era ceva obișnuit (Maisels, 1993). Din acest punct de vedere, nu este lipsit de realism să privim orașele-state sumeriene ca un sistem internațional matur, deși la scară mică. Drept răspuns la necesitățile purtării războiului atât cu triburile locale, cât și cu orașele învecinate, sumerienii, care pretindeau că reprezintă zeul orașului, uzurpau puterea adunărilor, se proclamau regi și preluau responsabilitatea de a asigura supraviețuirea orașelor-state. Această luptă internă dintre forțele democratice și autocrate urma să fie o trăsătură recurentă în istoria lor.

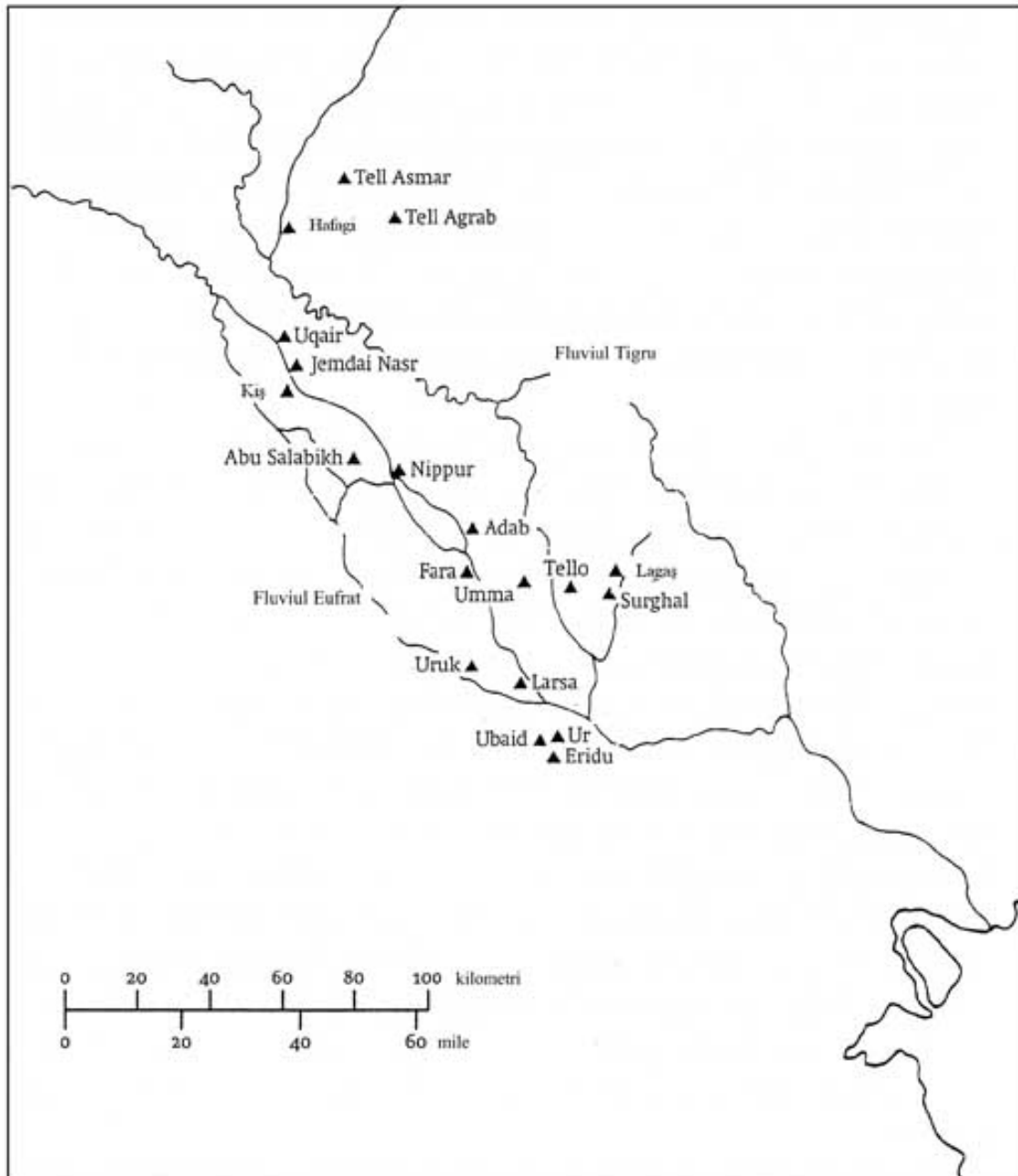
Întrucât orașele-state sumeriene concureau între ele, principalele două mecanisme de sporire a securității erau construirea de ziduri împotriva cotropitorilor și încheierea de pacte menite să submineze autonomia orașelor-state învecinate. Cu alte cuvinte,

orașele-state au inițiat procese de construire a imperiilor și tehnici de diplomatie încă de timpuriu. Primele imperii înființate în Sumer au fost instabile. Însă primul imperiu încununat de succes, care a reușit să unifice toate orașele-state, a fost înființat de Sargon din Akkad între anii 2334 și 2193 î.Hr. (Roaf, 1990, p. 96). Sargon a fugit din orașul-stat Kiș și a constituit la Argade o nouă capitală administrativă, nu un oraș-stat. Acesta a fost un pas important în trecerea la o nouă formă teritorială de control (Crawford, 1991, p. 25; Hammond, 1972, p. 50). Dar deși imperiul lui Sargon a implementat o idee politică cu adevărat revoluționară în regiune, în următorii 600 de ani puterea a fluctuat între triburile periferice, orașele-state și tinerele imperii. McNeill (1963; 1991, pp. 51-58) a argumentat că, în această perioadă, nesiguranța și instabilitatea au exercitat o presiune constantă pentru o mai mare centralizare politică. Odată cu înființarea Imperiului Babilonian de către Hammurabi, în anul 1700 î.Hr., elementele esențiale ale stabilității imperiale își făcuseră în sfârșit apariția și era posibilă menținerea autorității centralizate și seculare în teritorii foarte extinse, pe perioade lungi de timp.

McNeill (1963, 1991) identifică patru caracteristici-cheie în constituirea imperiilor stabile. Primul a fost existența unei ideologii neprovinciale care putea ajuta la consolidarea imperiului ca entitate coerentă. Încercările inițiale ale sumerienilor de a constitui un imperiu stabil au eșuat deoarece fiecare oraș-stat era condus de un zeu diferit. Ca atare, era dificil ca un singur oraș-stat să exercite o autoritate legitimă asupra afacerilor interne ale celorlalte. Mitologia sumeriană recunoștea totuși existența unui singur zeu, aflat deasupra celorlalți și care avea dreptul să arbitreze între ei. Orașul acestui zeu putea astfel să exercite o autoritate hegemonică legitimă asupra celorlalte orașe-state sumeriene (Watson, 1992, pp. 24-29). Babilonienii au folosit această mitologie, dar pentru propriile scopuri. Babilonienii au pretins că zeul lor Marduk îi învinsese pe ceilalți zei și domnea asupra lor. Astfel, dreptul împăratului babilonian de a-și extinde controlul asupra orașelor-state sumeriene și chiar mai departe avea la temelie fundații ideologice stabile. Ca împărat cu drepturi depline, Hammurabi putea reglementa activitățile interne ale comunităților politice aflate sub controlul său. Acest lucru era important întrucât îi permitea să reglementeze drepturile asupra apei în întregul bazin hidrografic al Tigrului și Eufratului.

Tentativelor timpurii de imperiu le lipseau structurile administrative și militare necesare pentru a menține stabilitatea într-o zonă vastă. Cea de-a doua caracteristică importantă, funcțională în vremea lui Hammurabi, a fost o birocrație efectivă și o armată profesională. Judecătorii regali, colecătorii de taxe și comandantii de garnizoană erau strategic amplasați pe teritoriul imperiului. Dovezile istorice arată că Hammurabi a supravegheat îndeaproape activitatea acestor funcționari. Cea de-a treia trăsătură-cheie a imperiului a fost constituită de progresele tehnicilor administrative. Pentru a menține controlul asupra administratorilor, dispersați în teritoriu, era necesar să se recurgă la comunicarea prin scris. Scrisul era necesar pentru a înregistra termenii și condițiile acordurilor la care se ajungea în interiorul imperiului. Originile scrisului se regăsesc în registrele ținute pentru bunurile livrate depozitelor templelor din orașele-state sumeriene și pare verosimil ca evoluția scrisului să fie strâns legată de nevoile administrative ale imperiului. Cea din urmă evoluție a fost crearea unei clase de negustori care facilitau distribuția bunurilor atât în interiorul, cât și în exteriorul imperiului.

Civilizația sumeriană a creat o succesiune lungă de imperii, toate împărțându-și aceleași rădăcini culturale. Ultimele eflorescențe ale acestei civilizații au fost Imperiile Asirian și Babilonian din prima jumătate a mileniului I î.Hr. În urma cuceririi persane din anul 539 î.Hr., acea cultură, împreună cu scrierea sa cuneiformă specifică, a început să pălească și până în cel de-al doilea secol d.Hr. fusese complet eclipsată de culturile persană, greacă și altele (Yoffee și Cowgill, 1991, pp. 44-68; Crawford, 1991, p. 173).

Notă : Începând din anul 3500 î.Hr., așezările din câmpia sumeriană s-au transformat în orașe-state extrem de competitive, dar care au format o civilizație comună datorită credințelor lor culturale împărtășite.

Sursa : Extras din Crawford, 1991.

Harta 8.2. Orașele din câmpia sumeriană

Orașele-state

Orașele-state sumeriene au fost în cele din urmă copleșite de apariția imperiilor. În decursul istoriei lumii, aceasta a fost soarta tuturor orașelor-state, dar ele au reușit să supraviețuiască drept actori importanți pe scena mondială, câteva dintre ele dăinuind chiar până în ziua de astăzi. Spre deosebire de cete și triburi, orașele-state nu au fost împinse la periferia sistemului internațional de apariția unităților mai mari. Pe parcursul celor cinci milenii ale epocii antice și clasice, orașele-state au fost o trăsătură comună a peisajului politic. Persistența lor într-o epocă dominată de imperii se explică prin rolul de unitate politică fundamentală în epocă (Fagan, 1993, p. 233 ; Yoffee și Cowgill, 1991, pp. 33-37). În cel mai rău caz, orașul-stat includea un oraș și teritoriul agricol din interior care îl susținea, împreună formând o unitate politico-teritorială capabilă să-și impună guvernarea și să pretindă autonomie. Orașele-state sumeriene timpurii aveau probabil populații de 10.000-20.000 de persoane și zone de control de 10-30 km în diametru (Mann, 1986, pp. 89-98), deși acestea s-au transformat în unități mai mari. Bairoch (1987, p. 26) estimează că, în anul 2800 î.Hr., orașul Ur acoperea 40 de hectare, avea o populație de 24.000 de locuitori, iar statul în ansamblu (orașul plus teritoriul rural) avea o populație de 500.000 de locuitori.

Orașele-state puteau exista ca unități autonome, dar puteau constitui și elementele de bază din care erau formate unitățile mai mari. Deși erau adesea autonome din punct de vedere politic, orașele-state nu au existat izolat. Forma lor tipică a fost o zonă de civilizație și un sistem internațional, cuprinzând un grup de orașe-state (Yoffee și Cowgill, 1991, p. 36 ; Mann, 1986, capitolul 3). Exemple de astfel de sisteme de orașe-state includ : Sumer, în prima jumătate a mileniului al III-lea î.Hr., care acoperea o mică parte din teritoriul Irakului modern ; cultura harappan (circa 2500-1500 î.Hr.), care ocupa o parte din Pakistanul modern ; sistemul de pe valea Gangelui dintre secolele al VII-lea și al IV-lea î.Hr., care ocupa o parte din nordul Indiei ; și civilizația maiasă din primul mileniu d.Hr., care ocupa peninsula Yucatan din sudul Mexicului. Cele mai cunoscute sisteme de orașe-state sunt cele ale Greciei clasice (Wight 1977, capitolele 2-3 ; Watson, 1992, capitolele 5-6) și Italiei Renascentiste (Watson, 1992, capitolul 14). Cele mai puțin cunoscute sunt centrele urbane din Africa. În preajma anului 1500 î.Hr., de exemplu, Benin, în Africa de Vest, avea o populație de 60.000-70.000 de persoane, iar în regiune existau cel puțin alte zece orașe (Bairoch, 1988, p. 58 ; Connah, 1987).

După cum sugerează istoria Sumerului, era ceva obișnuit ca sistemele de orașe-state să intre frecvent în război. Istorisirea lui Tucidide despre războaiele dintre orașele-state grecești încă este clasică în RI, iar povești similare pot fi relatate despre sistemele de orașe-state maiase și italiene. Acest obicei le-a sporit priceperea în lupta împotriva străinilor, motiv pentru care orașele-state puteau uneori să lupte cu succes împotriva imperiilor, așa cum o demonstrează renumita apărare a Greciei împotriva persilor, începând cu anul 490 î.Hr. (Trigger, 1993, pp. 11-12). Dar la fel de des războaiele nimicitoare le slăbeau, aducându-le prăbușirea (o explicație a dispariției